

20-Sentyabr, 2026-yil

**MATN BILAN ISHLASHDA ZAMONAVIY
INTERFAOL METODLARNING O‘RNI**

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Qo‘chqarova Shakarjon Azimboy qizi

email: shakarjon04111996@gmail.com

orcid: 0009-0004-7835-1828

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda matn ustida ishlash jarayonida zamonaviy interfaol metodlardan foydalanishning interfaol metodlaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol metodlarning o‘quvchilarda matnni tushunish, asosiy fikrni aniqlay olishi, ma’lumotlarni tahlil qila bilishi, mustaqil hamda tanqidiy fikrlash qobiliyatlari o‘z nuqtayi nazarini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni yoritib berilgan. Think-Pair-Share, Jigsaw, Reciprocal Teaching, INSERT interfaol metodlarining matn ust matn, interfaol metod, o‘qib tushunish, faol ta’lim, hamkorlik, Jigsaw, INSERT, tanqidiy fikrlash.ida ishlashdagi didaktik amaliy ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: matn, interfaol metod, o‘qib tushunish, faol ta’lim, hamkorlik, Jigsaw, INSERT, tanqidiy fikrlash.

**РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В РАБОТЕ С
ТЕКСТОМ**

Аннотация: В данной статье анализируются возможности использования современных интерактивных методов в процессе работы с текстом в начальных классах. Особое внимание уделяется роли интерактивных методов в развитии у учащихся навыков понимания содержания текста, определения основной мысли, анализа информации, самостоятельного и критического мышления, а также умения аргументировать собственную точку зрения. На основе научных источников раскрывается дидактическое и практическое значение таких интерактивных методов, как **Think-Pair-Share, Jigsaw, Reciprocal Teaching и INSERT**, при организации работы с текстом.

Ключевые слова: текст, интерактивный метод, понимание прочитанного, активное обучение, сотрудничество, Jigsaw, INSERT, критическое мышление.

**THE ROLE OF MODERN INTERACTIVE METHODS
IN WORKING WITH TEXT**

Abstract: This article analyzes the possibilities of using modern interactive methods in the process of working with texts in primary school. Particular attention is paid to the role of interactive methods in developing students’ skills in understanding the content of a text,

identifying the main idea, analyzing information, thinking independently and critically, as well as substantiating their own point of view. Based on scientific sources, the didactic and practical significance of such interactive methods as Think-Pair-Share, Jigsaw, Reciprocal Teaching, and INSERT in organizing text-based activities is discussed.

Keywords: *text, interactive method, reading comprehension, active learning, collaboration, Jigsaw, INSERT, critical thinking.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchining faqat tayyor bilimlarni qabul qilishi emas, balki axborotni mustaqil izlash, tushunish, tahlil qilish va undan tegishli xulosalar chiqarishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, matn bilan ishlash jarayoni o'quvchining o'qish savodxonligini, nutqiy kompetensiyasini, mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Xususan, “Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida o'quv-tarbiya jarayoniga innovatsion ta'lim shakllari va metodlarini joriy etish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.”[1]

Matnni o'qish jarayoni bu faqat so'zlarni talaffuz qilish yoki mazmunni qayta hikoya qilish bilan chegaralanmaydi. O'quvchi matndagi asosiy va ikkilamchi fikrlarni farqlashi, sabab-oqibat munosabatlarini tushunishi, muallif pozitsiyasini aniqlashi va o'qilgan material yuzasidan shaxsiy munosabatini bildirib olishi kerak. Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirishda interfaol ta'lim metodlarining imkoniyatlari yuqori.

M. Prince faol ta'limni o'quvchini ta'lim jarayoniga bevosita jalb etadigan o'qitish metodlari sifatida tavsiflaydi.[2] Bunday yondashuvda o'quvchi passiv tinglovchi emas, balki ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida ishtirok etadi.

Tadqiqotning maqsadi - matn bilan ishlash jarayonida zamonaviy interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy manbalar asosida tahlil qilish.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik manbalarni o'rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tizimlashtirish va ilmiy natijalarni interpretatsiya qilish metodlaridan foydalanildi.

Faol ta'lim va matnni o'qib tushunishga bag'ishlangan M. Prince, S. Freeman, A. Palincsar, A. Brown hamda boshqa tadqiqotchilarning ilmiy ishlari tahlil qilindi.

Matn bilan ishlash nuqtayi nazaridan Think-Pair-Share, Jigsaw, Reciprocal Teaching, INSERT metodlarining didaktik xususiyatlariga alohida e'tibor qaratildi. Tahlil mezonlari sifatida o'quvchilarning matnni tushunishi, asosiy g'oyani aniqlashi, mustaqil xulosa chiqarishi, savol tuzishi, fikr almashishi va o'z qarashini dalillashi kabi ko'nikmalar belgilandi.

NATIJALAR

Ilmiy manbalarning tahlili interfaol metodlarning matn bilan ishlash jarayonida bir qancha pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatdi.

Think-Pair-Share metodida o'quvchi berilgan matn yoki muammo yuzasidan avval mustaqil fikr yuritadi, so'ngra o'z fikrini juftlikdagi sherigi bilan muhokama qiladi va

umumiy xulosani guruhga taqdim etadi. Ushbu metod har bir o'quvchining matn mazmuni ustida faol fikrlashiga yordam beradi. Think-Pair-Share metodiga bag'ishlangan meta-tahlilda uning o'qib tushunish ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan.[3]

Jigsaw metodidan foydalanishda matn bir necha mazmuniy qismlarga bo'linadi. Har bir o'quvchi ma'lum qism bo'yicha axborotni o'zlashtiradi va keyinchalik uni guruhdoshlariga tushuntiradi. Natijada o'quvchida matnni chuqurroq o'qish, muhim jihatlarni tanlash va mazmunni boshqalarga tushunarli shaklda yetkazish zarurati paydo bo'ladi. T.B.B.Abed tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda Jigsaw strategiyasidan foydalanilgan guruhning o'qib tushunish natijalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan.[4]

Reciprocal Teaching metodida matnni o'rganish bashorat qilish, savol tuzish, tushunarsiz o'rinlarni aniqlashtirish va umumlashtirish bosqichlari asosida tashkil qilinadi. A. Palincsar va A. Brown ushbu yondashuvning o'quvchilarning matnni anglash va o'z tushunish jarayonini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini asoslab bergan.[5]

Matn bilan ishlashda INSERT metodining ham ahamiyati katta. O'quvchi o'qish davomida axborotlarni oldindan bilgan, yangi, tushunarsiz yoki qo'shimcha izoh talab qiladigan ma'lumotlarga ajratadi. Natijada matnni o'qish faol va maqsadli jarayonga aylanadi.

S. Freeman va hammualliflar 225 ta tadqiqotni qamrab olgan meta-tahlilda faol ta'lim sharoitida o'quv natijalarining an'anaviy ma'ruza asosidagi ta'limga nisbatan yaxshiroq bo'lganini ko'rsatgan[6]. Ushbu natija faol ta'limga asoslangan interfaol metodlarni ta'lim jarayonida qo'llashning umumiy ilmiy asoslarini mustahkamlaydi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan foydalanish matnni o'qish jarayonini oddiy axborot qabul qilishdan faol fikrlash jarayoniga aylantiradi.

An'anaviy yondashuvda o'quvchi ko'pincha matnni o'qiydi va o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob beradi. Interfaol yondashuv bundan farqli ravishda o'quvchi tomonidan savol tuziladi, matnning muammoli jihatlarni aniqlaydi, boshqa o'quvchilarning fikrlari asosida o'z fikri taqqoslash va dalillash imkonini beradi.

Interfaol metodni tanlashda matnning hajmi, mazmuni, murakkabligi va darsning maqsadini hisobga olish zarur. Masalan, katta hajmdagi matnlar bilan ishlashda Jigsaw, muammoli va munozarali matnlarda Think-Pair-Share, o'qib tushunish va refleksiyaning rivojlantirishda Reciprocal Teaching, yangi axborotlarni aniqlashda INSERT metodlaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, interfaol metodning samaradorligi faqatgina metodning o'ziga bog'liq jarayon emas, balki o'qituvchining uni qanday tashkil qilish mahoratiga ham bog'liq jarayon hisoblanadi. Ya'ni berilayotgan topshiriqlar aniq hamda tushunarli asosiysi matn mazmuniga mos tarzda tuzilishi, o'quvchilarga mustaqil fikrlashi uchun yetarli imkoniyat berilishi kerak.

XULOSA

Matn bilan ishlashda zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning faolligi va mustaqilligini ta'minlashning muhim pedagogik vositasidir.

Think-Pair-Share, Jigsaw, Reciprocal Teaching, INSERT kabi interfaol metodlar o‘quvchilarning:

- matn mazmunini ongli tushunishiga;
- asosiy va ikkilamchi fikrlarni ajratishiga;
- axborotni tahlil va umumlashtirishiga;
- mustaqil hamda tanqidiy fikrlashiga;
- o‘z fikrini dalillar asosida bayon qilishiga;
- guruhda hamkorlikda ishlashiga yordam beradi.

Shunday qilib, mazkur metodlarni matnning xususiyati, dars maqsadi va o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos ravishda tizimli qo‘llash matn bilan ishlash samaradorligini oshiradi. Mazkur yondashuv o‘quvchining nafaqat o‘qib tushunish ko‘nikmasini, balki axborot bilan mustaqil tarzda ishlash hamda fikrlash va muloqot qilish kompetensiyalarini ham rivojlantirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF–5712-son **“O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.**
2. Prince M. Does Active Learning Work? A Review of the Research // *Journal of Engineering Education*. — 2004. — Vol. 93, №3. — P. 223–231.
3. Freeman S., Eddy S.L., McDonough M. et al. Active Learning Increases Student Performance in Science, Engineering, and Mathematics // *PNAS*. — 2014. — Vol. 111, №23. — P. 8410–8415.
4. Palincsar A.S., Brown A. L. Reciprocal Teaching of Comprehension-Fostering and Comprehension-Monitoring Activities // *Cognition and Instruction*. — 1984. — Vol. 1, №2. — P. 117–175.
5. T.B.B.Abed The Implementation of Jigsaw as a Cooperative Learning Strategy to Improve Birzeit University EFL Students’ Reading Comprehension // *Ricerche di Pedagogia e Didattica*. — 2019. — Vol. 14, №3. — P. 269–304.
6. Maharani D., Nurchahmi S., Nur N. A. The Effect of Think Pair Share Technique on Students’ Reading Comprehension: A Meta Analysis // *English Language, Linguistics, and Culture International Journal*. — 2023.